

OSLO STATSADVOKATEMBETER

Justis- og beredskapsdepartementet, Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres referanse:

23/4004

Vår referanse:

23/1959 - 3 / TSP005

Dato:

29.11.2023

Innspill til Rushåndhevingsutvalget

Det vises til Rushåndhevingsutvalget invitasjon av 20. oktober 2023 til å gi skriftlige innspill.

Innledningsvis gis en kort gjennomgang av Oslo statsadvokatembeters arbeid med tvangsmiddelbruk i mindre alvorlige narkotikasaker etter Riksadvokatens brev av 9. april 2021. Som ledd i fagledelsen av politiet besluttet Riksadvokaten 13. april 2021 at alle statsadvokatregionene skulle undersøke om politiets praktisering av ransakingsreglene avvek fra føringene gitt i nevnte direktiv. Oslo statsadvokatembeters rapport av 1. oktober 2021 vedlegges i sin helhet.

Det ble deretter i 2022 besluttet av Riksadvokaten at det skulle gjennomføres en oppfølgende undersøkelse av politiets bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker. Denne undersøkelsen var et ledd i statsadvokatenes fagledelse av politiet og den skulle konsentrere seg i hovedsak om de områder hvor det ble påvist avvik ved forrige undersøkelse. Oslo statsadvokatembeters rapport av 30. august 2022 vedlegges i sin helhet.

I Rushåndhevingsutvalgets brev av 20. oktober 2023 heter det:

"Regjeringen har bedt utvalget om å ta utgangspunkt i at bruk av og befatning med narkotika til egen bruk fortsatt skal være straffbart, både for rusavhengige og andre. Rusavhengige skal imidlertid i alminnelighet ikke ilegges følbare straffereaksjoner i saker som gjelder bruk av og befatning med narkotika til eget bruk."

Utvalget er bedt om å utrede en rekke punkter. Vi har plukket ut noen punkter vi mener det er relevant å kommentere.

Terskelverdier

Til punktet "Hvilke mengder narkotika som skal anses å være til egen bruk (terskelverdier)" ønsker vi å peke på noen forhold som kan vurderes: For det første er det etter vår oppfatning slik at jo høyere terskelverdiene settes, jo vanskeligere er det i praksis å bekjempe nettverksbasert omsetning av narkotika. Det er antakelig svært få (om noen) som ønsker å gi misbrukere fengselsstraff for deres egen bruk, men vi mener samfunnet ønsker å benytte tvangsmidler - og også å straffe - de som omsetter narkotika. Det gjelder også de som

tilpasser omsetningen til terskelverdiene. Kjøp, salg og oppbevaring er vanskelig å skille fra hverandre i initialfasen av en straffesak og politiets arbeid bør ikke gjøres så vanskelig at man i realiteten umuliggjør tvangsbruk overfor nær sagt alle former for narkotikaovertridelser som ikke gjelder store mengder stoff. Vi er også usikre på det begrunnede behovet for å sette så høye terskelverdier som man gjør i dag. Enn videre er vi usikre på hvorfor heroin er likestilt med amfetamin og kokain. Som illustrasjon viser vi til Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2014 Narkotikasaker punkt V nr. 2 hvor 0,5 gram heroin straffutmålingsmessig likestilles med 2 gram amfetamin/metaamfetamin/kokain. De nå antydde terskelverdiene synes ikke å ta opp i seg at heroin er et ekstraordinært sterkt og farlig narkotisk stoff.

Straffeprosessuelle tvangsmidler

Videre er utvalget bedt om å utrede:

"Spørsmål knyttet til politiets straffeprosessuelle tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, herunder om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk i saker som gjelder befatning med narkotika til eget bruk, og om politiet bør gis tilgang til andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett."

Vi mener det er nødvendig å skille mellom rusavhengige og andre, jf. mandatet.

Rusavhengige

Riksadvokaten har i brev av 13. mai 2022 (22/826-2/ABS021) gitt følgende retningslinje for politiet:

"Ved avdekking av en rusavhengigs befatning med mindre mengder narkotika som fremstår å være til egen bruk, skal det vurderes nøye om det er tilstrekkelig grunn til å anmelde og forfølge forholdet, holdt opp mot vilkårene i straffeprosessloven §§ 224 og 62 a."

Det er naturlig å oppfatte retningslinjen dithen at politiet som den klare hovedregel ikke skal etterforske mistanke om narkotikabruk eller annen befatning med mindre mengde narkotika hos rusavhengige. Det er da i utgangspunktet verken behov for å klargjøre dagens regelverk eller behov for nye andre straffeprosessuelle virkemidler. Hva som menes med rusavhengig, må imidlertid defineres nærmere. Det er i dag krevende – i mange tilfeller umulig – for polititjenestepersoner i møte med publikum å vurdere hvem som faller inn under denne kategorien. Særlig krevende er denne vurderingen i møte med unge mennesker: Vi har oppfattet at ungdommer til politiet i en del tilfeller oppgir at de er rusavhengige, med den konsekvens at politiet ikke foretar seg noe. Riksadvokatens retningslinjer kan derfor bidra til en passivitet fra politiets side som innebærer at ungdom kan oppfatte at deres befatning med narkotika er lovlig.

Ikke rusavhengige

Ved mistanke om rusbruk kan politiet i dag ha innledende samtale eller avhør med den mistenkte. Det er ikke adgang til å bruke tvangsmiddel. I Riksadvokatens brev av 9. april

2021 punkt 6 heter det: "*Kroppslig undersøkelse etter straffeprosessloven § 157, i form av tvungen urinprøve eller blodprøve, vil [imidlertid] etter riksadvokatens syn ikke være et forholdsmessig inngrep for å avdekke ulovlig rusmiddelbruk alene.*" Dette betyr at dersom den mistenkte ikke vil forklare seg for politiet, er det for alle praktiske formål ikke adgang til å forfølge mistanken om rusbruk nærmere.

Sett fra vårt ståsted er dette krevende regler for politiet å håndtere. Det bør derfor klargjøres:

Skal politiet etterforske og avdekke bruk av narkotika? Hvis svaret er nei, er det verken behov for å klargjøre dagens regelverk og enda mindre behov for andre straffeprosessuelle virkemidler. Dagens straffebud kan i så fall bli en "sovende bestemmelse" av mer symbolsk karakter. Hvis svaret er ja, må lovgiver nøye vurdere om politiet skal gis tilgang til andre etterforskningsiltak utover innledende samtale/avhør. Enkelte polititjenestepersoner som ankommer et sted med ungdommer som *alle* kan mistenkes for narkotisk rusbruk, opplever det krevende å skulle opprette sak overfor de som erkjenner rusbruk, mens de øvrige "slipper fri". Det fremstår som en urimelig forskjellsbehandling, og det er neppe lovgivers vilje at kun de som tilstår skal straffes. Etter det vi forstår er det derfor eksempler på at polititjenestepersoner i denne situasjonen velger å la være å opprette sak på noen i det hele tatt. Dette gir et svært uheldig signal til unge mennesker som er i ferd med å begynne å eksperimentere med ulovlige rusmidler. I enkelte ungdomsmiljøer oppfattes det trolig som om bruk av narkotika er avkriminalisert.

Straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2.

Kompetansereglene for å beslutte ransaking er gitt straffeprosessloven. Straffeprosessloven § 198 første ledd nr. 2 gir polititjenestepersoner ("politimann") kompetanse til å foreta ransaking uten beslutning av påtalemyndigheten når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor. I sammenfatningen i Riksadvokatens brev av 9. april 2021 heter det imidlertid: "I tilfeller der vakthavende påtalejurist kan nås på telefon vil polititjenestepersoner bare unntaksvis ha selvstendig beslutning i kraft av hastekompetanse."

Gjennom de undersøkelser som er gjort av tvangsmiddelbruken i narkotikasaker og gjennom etterfølgende opplæring, er det skapt økt bevissthet i politiet om hva som ligger i begrepene "fersk gjerning" og "ferske spor". Dette har åpenbart vært nyttig. For polititjenestepersonell har det i praksis vist seg å være utfordrende å anvende reglene om ransaking.

Riksadvokatens forståelse av regelverket synes snevrere enn den kompetansen lovgiver har gitt polititjenestepersoner. Det er fra ulike hold reist spørsmål ved om Riksadvokaten gjennom sin instruksjonsrett har anledning til å tilsidesette den lovgitte kompetansen polititjenestepersoner har. Vi går ikke nærmere inn på dette, men på grunn av den usikkerheten som har oppstått, mener vi at Rushåndhevingsutvalget bør se nærmere på spørsmålet.

Nedgang i bruk av påtaleunntatelser med urinprøvekontroll

Det er registrert en nedgang i bruk av påtaleunntatelser med vilkår om å avgi rusprøve - straffeprosessloven § 69 tredje ledd, jf. straffeloven § 37 bokstav d. Dette kan ha sin årsak i

at færre pågripes for bruk og besittelse, og følgelig at man ikke lenger avdekker denne formen for kriminalitet. Tidligere benyttet politiet denne kombinasjonen ved utstedelser av påtaleunntatelser for ungdom. Politiet kan ha forstått riksadvokatens brev av 9. april 2021 dithen at det ikke er adgang til å sette som vilkår for påtaleunntatelse at vedkommende skal avgi rusprøver. Forutsatt at bruk og besittelse av narkotika fortsatt skal være straffbart vil det etter vårt syn i mange saker overfor ungdom være hensiktsmessig med en påtaleunntatelse på vilkår som nevnt, slik Riksadvokaten også legger til grunn i rundskriv nr. 2/2014 Narkotikasaker punkt V nr. 2 (side 8). Det er derfor ønskelig at utvalget berører denne problemstillingen og gir sin vurdering av adgangen til en slik reaksjon.

Dersom Rushåndhevingsutvalget ønsker ytterligere innspill fra Oslo statsadvokatembeter, er det bare å ta kontakt med oss.

Lars Erik Alfheim
førstestatsadvokat

Trude Elisabeth Sparre
førstestatsadvokat

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen signatur

Gjenpart

Riksadvokaten

Vedlegg

OSTs rapport av 30. august 2022 - oppfølgende undersøkelse av politiets bruk av tvangsmidler i mindre narkotikasaker

Oslo statsadvokatembeters rapport av 1. oktober om bruk av tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker